

Demokratis utmanare

av Bengt-Åke Wennberg

Genom [TV-programmet Putin, Ryssland och världen](#) som kan ses på SVT-play har jag fått klart för mig att det jag i alla år betraktat som demokratis kärna numera grymt och brutalt misstolkas av makthavare både i Sverige och utomlands. Den nuvarande tolkningen av demokrati har gett plats för ett förtryck av folket till fördel för några få inom en liten maktelit. Därmed har hela den idé jag tidigare förknippat med demokrati förfuskats.

Jag har i demokrati sett en ordning som ger folket möjlighet att påverka sin vardag. Nu bestäms och begränsas denna möjlighet av politiska beslut av ett fåtal makthavare. Ett skäl verkar vara att demokrati i debatten har kommit att uttolkas som en *ideologi* i kamp med andra ideologier. De som tagit makten i namn av demokratin har därmed blivit oåtkomliga. Besluten fattas av en liten isolerad krets som i vilken annan diktatur som helst.

Det är numera helt omöjligt för gemene man att tränga in i maktens korridorer eftersom det ideologiska greppet av analyserna som presenteras av den styrande gruppen är så starkt. Dialogen består nästan enbart i informationsinhämtning av vad "folket" tycker. "Folket" är

SAMARBETSDYNAMIK AB
Ölsdalen 134, 693 91 Degerfors, telefon 070 590 94 30
Email: bengt-ake.wennberg@samarbetsdynamik.se
<http://www.samarbetsdynamik.se>

varken delaktiga i beslut eller åtgärder. Till och med i försvarsberedningen utesluts andra partiets folkvalda representanter och blir utskälda av försvarsministern för de felaktiga uppfattningar de har.

Den makthavande partieliten formar Sverige enligt principen att organisationens konstruktion garanterar dess framgång – alltså genom en mängd byråkratiska åtgärder – vilka i sin tur gör det allt svårare att förstå och påverka det som händer i vardagen. Det finns därför ett spirande missnöje med "demokratin" i Sverige. Många känner sig förtryckta och förrådade av den "demokrati" som praktiseras. I TV-program efter TV-program dokumenteras välfärdsstatens brister. Det skulle behövas många försvarsberedningar.

I den franska dokumentär som jag hänvisade till i början av bloggen visas hur detta missnöje numera är allmänt utbrett också internationellt och därför kan utnyttjats av Putin för att öka Rysslands intressesfär på bekostnad av USA: s. Putins intressesfär sträcker sig nu ända fram till Gibraltar sund och gör anspråk på stora delar av Afrika.

TV-programmet visar hur Putin – den ryska björnen – retoriskt drar nytta av att människor tycker sig vara drabbade av detta opålitliga stöd från de västerländska demokratierna. De känner sig förtryckta och manipulerade. De har förlorat tron på den västerländska demokratin så som den nu praktiseras. Putins insatser "hjälp" folket att befria sig från det demokratiska oket – dikterat av USA – och de stridigheter mellan olika lokala makthavare som detta inneburit.

Putins insatser skapar förstås inte en ökad demokrati utan en kraftfullare och mer effektiv diktatur. Den "ryska björnen" kommer dit som enväldig härskare och ställer allt till rätta och "ser" till att parterna tvingas förhandla med varandra. Makten utövas av legostyrkor – Wagnergruppen – som frigjort sig från Ryssland men som finansieras av de nya härskare som Putin sett ut som samarbetspartners – exempelvis Bashar al-Assad i Syrien. Dessa förser legostyrkornas ägare med synnerligen fördelaktiga licenser när det gäller utvinning av mineraler och olja. Wagnergruppen blir därmed självfinansierad.

Putin har sett till att dessa legostyrkor enligt rysk lag inte kan ställas till svars för vad de gör. Detta är helt i linje med hur västmakternas olika fristående bolag också fungerar. Deras ägare är bara neutrala "affärsmän" och följer de ekonomiska samspelsregler som siktar på vinst. De behöver inte ta hänsyn till det mänskliga lidande deras transaktioner medverkar till. Aktörer som på detta sätt använder makt för att diktera spelreglerna för alla andra formar enligt min mening ingen demokrati.

Sådana styrelseformer skapar i stället ett antal diktaturer inom ramen för olika federationer – exempelvis Putins stor-Ryssland, EU-byråkratin, Kina eller stor-USA?

Det som gör mig betryckt är att människor inte gör motstånd mot denna utveckling. De avstår från att få inflytande och låter sig i stället styras. De kan samarbeta med varandra men då bara för att tillfredsställa de redan existerande makthavarna. Det demokratiska

inflytande – att var och en ska ta sitt personliga ansvar för hur man bidrar till det gemensamma bästa – som jag alltid sett som viktigt i ett samhälle – verkar inte ha något värde.

Samtidigt vet vi hur viktig tryggheten och tilliten på arbetsplatsen är. Detta tillstånd kan uttryckas ungefär så här: En ökad trygghet på arbetsplatsen befrämjar att vi vågar vara oss själva och framföra avvikande uppfattningar när vi uppfattar att verksamheten inte fungerar så bra som den skulle kunna göra. Tryggheten främjar att vi vågar pröva att göra saker annorlunda och lämna gamla beprövade hjulspår. När medlemmar känner tillit till varandra och är hjälpsamma mot varandra blir samarbetet mer kreativt, kreativiteten ökar och man kan åstadkomma mer med befintliga resurser.

Frågan blir då: Uppstår denna trygghet genom att individerna själva tar ansvar för att åstadkomma den eller kommer den att kunna skapas genom maktspråk och en "stark ledare". Jag har alltid trott på det första alternativet men TV-programmet om Putin har gjort mig tveksam. Det andra alternativet verkar just nu vara mer tilltalande för de flesta människor på jorden. I detta alternativ slipper de både att ta ansvar för den verksamhet de skapar och för att utveckla sin egen kunskap om mänsklig samverkan. När de ger upp sitt ansvar för att luta sig mot en härskare får vi en förljugen demokrati.

Sådana tendenser av bristande demokrati kan vi alltså återfinna både i stora och små sammanhang. Vi som enskilda personer kan inte själva påverka de stora skeendena. Sådana som vi måste börja i det lilla. Men det är också i det lilla vi kan finna den *nya kunskap* som krävs för att förstå hur det "stora" skall kunna påverkas.

Bo Rothstein, professor emeritus i statskunskap vid Göteborgs Universitet, har visat på en väg för oss "små" ut ur detta dilemma. Vi måste enligt honom helt enkelt ge upp tron på en stark ledare som förändringsfaktor. Han kallar tanken på den starka ledaren för "principal-agent" modellen. Vi bör i stället enligt honom *i varje enskilt fall* satsa på att bygga upp *konstruktiva sociala kontrakt* mellan de personer som är involverade. Dessa kontrakt måste vara specifikt avpassade till det som skall göras.

Problemet verkar vara att få berörda individer att ta sig ur de maktpositioner som principal-agent-modellen skapat och känna förtroende för en ny och bättre ordning som ännu inte finns men som måste förhandlas fram. För att åstadkomma detta har vi funnit att det behövs en oberoende yttre kraft som kan konkretisera och demonstrera alternativen. Jag tycker att det bland våra organisationsutvecklare finns många personer som skulle kunna hjälpa till med detta – men det tar tid och kostar pengar. Det blir till synes billigare att skicka medarbetare på kurser där man återupprepar principalernas mantra.

De seriösa organisationsutvecklarna kan på grund av sin professionella heder inte ta sådana jobb då de vet att de inte leder till något bättre. Den empiri som seriösa

22-02-05

organisationsutvecklare bygger sin erfarenhet på förkastas och ersätts med triviala undersökningsmetoder som exempelvis enkäter som verkar vara billigare och snabbare.

Jag menar att en förändring av upphandlingsstrategierna skulle kunna få omedelbara effekter på effektivitet, arbetsmiljö och medarbetares självkänsla. Ny kunskap om fenomenet som tidigare inte kommit fram skulle kunna genereras osv. Då kommer också demokratifrågan även på samhällsplanet att kunna ses i ett annat ljus.

Ovanstående resonemang är väl kända. Vart ligger då problemet?